

Noam Chomsky (*7 grudnia 1928 w Filadelfii)

Ten wybitny myśliciel z Filadelfii

o umyśle ścisłym acz marzycielskim,

krytyk korporacji,

wroga demokracji,

przedsiębiorczości w duchu machiawelskim.

(ebs)

Noam Chomsky - językoznawca, filozof, działacz polityczny, jeden z najczęściej cytowanych naukowców na świecie. Język jest według Chomsky'ego nieskończonym zbiorem zdań, generowanych za pomocą skończonej liczby reguł i słów, cechą szczególną rodzaju ludzkiego. Opracował tzw. hierarchię Chomsky'ego - klasyfikację gramatyk języków formalnych.

Urodził się 7 grudnia 1928 w Filadelfii jako syn Williama Chomsky'ego (1896-1977), pochodzący z obszaru obecnej Ukrainy, i Elsie Chomsky de domo Simonofsky, pochodzącej z terenu obecnej Białorusi. Ich pierwszym językiem był jidysz, ale Noam później wspominał, że używanie jidysz było tabu w ich domu rodzinnym. Opisywał życie swojej rodziny, jako rodzaj „żydowskiego getta,” podzielonego na „stronników jidysz” i „stronników hebrajskiego”, z postanowieniem dostosowania się do ostatniego i zanurzenia się w kulturze i literaturze hebrajskiej. Opisywał również szykany, których osobiście doświadczył w dzieciństwie ze strony irlandzkich i niemieckich emigrantów-katolików oraz antysemityzmu w połowie lat 30.

Od 1945 studiował na University of Pennsylvania, gdzie otrzymał doktorat w 1955 roku. Również w 1955 roku podjął pracę naukową w Massachusetts Institute of Technology (MIT), gdzie został mianowany profesorem w roku 1961 (Departament Języków Współczesnych i Lingwistyki; obecnie Departament Lingwistyki i Filozofii). Chomsky jest nieprzerwanie pracownikiem MIT (w 2010 roku minęło 55 lat).

W roku 1949, ożenił się z językoznawczynią Carol Schatz. Ich związek trwał przez 59 lat, do czasu śmierci żony na raka w grudniu 2008. Ma dwie córki, Avivę (ur. 1957) i Diane (ur. 1960) oraz syna Harry'ego (ur. 1967).

W 1957 Chomsky wydał pracę pod tytułem "Syntactic Structures", która wywołała dyskusję m.in. odnośnie lingwistyki statystycznej. Chomsky zaproponował nowy sposób analizy gramatyki wspólnej wszystkim językom (z przyjętej ramy - ang. "presupposed framework").

Chomsky badał języki formalne, następnie w 1956 sklasyfikował je pod względem możliwości automatycznego (np.

komputerowego) wykonania. Powszechnie uznawana za standard, hierarchia ta składa się z czterech klas:

języki typu 0 - rekurencyjnie przeliczalne (maszyna Turinga),

języki typu 1 - kontekstowe (automat liniowo ograniczony),

języki typu 2 - bezkontekstowe (automat ze stosem),

języki typu 3 - regularne (deterministyczny automat skończony).

Język należy do danej klasy wtedy i tylko wtedy, gdy jest możliwe zbudowanie gramatyki formalnej, która generuje dany język, a której reguły nie wykraczają poza ograniczenia dla danej klasy.

Chomsky dowodził, że fundamentalny system gramatyczny umożliwiający uczenie się języka jest wrodzoną cechą ludzi i specyfiką naszego gatunku. Ta wrodzona wiedza językowa określana jest terminem gramatyki uniwersalnej. Chomsky uważa, że "uczenie się języka matki to nie coś, co dziecko robi. To jest coś, co się samo dzieje dziecku". Na prawidłowość tej natywistycznej teorii wskazują także typy błędów typowo popełnianych przez dzieci w trakcie nauki języka, a także obserwowana nieobecność innych, teoretycznie dozwolonych, typów błędów.

Na uniwersalność wrodzonej części systemu językowego wykazuje również obserwacja, że nieznanne są przypadki by dziecko pochodzące od rodziców mówiących jednym językiem, poprawnie wyeksponowane, miało jakiegokolwiek przeszkody w nauce któregośkolwiek innego języka ludzkiego, nawet w przypadku największych językowych (lub genetycznych) "odległości" (w ramach gatunku *homo sapiens*). Chomsky nie widzi jakiegokolwiek dowodów na ewolucję ludzkich umiejętności językowych (w okresie co najmniej ostatnich 50 tys. lat) i krytykuje programy badawcze w tej dziedzinie jako wynikające z popularnej współcześnie "wersji ewolucjonizmu na poziomie szkoły podstawowej", kuriozalnie robione na dużą skalę na przekór oczywistości że problem ten znajduje się poza możliwościami współczesnej nauki.

Generalnie wszystkie zwierzęta komunikują się, do komunikacji może również służyć prawie wszystko co robimy świadomie lub nieświadomie, np. ubiór, wyraz twarzy, feromony, ale to nie jest "język", brak w nim składni, kreatywności itd. Język i komunikacja nie powinny być mylone.

Koncepcja gramatyki uniwersalnej ma implikacje filozoficzne. Fizyka, geometria, i różne inne systemy matematyczne wydają się aż nazbyt perfekcyjnie oddawać rzeczywistość świata. Ta perfekcyjność jest zdaniem wielu naukowców i filozofów, włączając Einsteina, trudna do zracjonalizowania jako będąca przypadkiem. Chomsky uważa, że myśl precyzyjnie oddaje świat dlatego, że rzeczywistość świata jest rzeczywistością naszego umysłu - są one tym samym. Chomsky sumuje to następująco: "myślę, jednak świat myśli we mnie" (*"I think, yet the world thinks in me"*).

W 1988 opublikował, wraz z Edwardem S. Hermanem, wyniki badań nad makroekonomicznymi przesłankami, którymi kierują się media w pracy *"Manufacturing Consent: The Political Economy of the Mass Media"*. Rezultaty te

są zwykle określane mianem "modelu propagandy", został on przez autorów empirycznie przetestowany. Model ten zakłada tendencję systemowo-uwarunkowanego odchylenia w obiektywności niepaństwowych środków masowego przekazu, którą wyjaśnia na podstawie uwarunkowań ekonomicznych. Zaproponowany model sugeruje, że informacje w mediach "prywatnych" są filtrowane, chociaż poprzez filtry inne niż w mediach rządowych.

Nim Chimpski był szympansem, przedmiotem badań nad akwizycją języka przez zwierzęta, nazwanym tak ze względu na pogląd Noama, że język jest unikalną cechą ludzką. Uczenie małp języka miało w zamierzeniu zanegować tę tezę Noama. Po serii szeroko rozpopularyzowanych "sukcesów", dziedzina ta "praktycznie się zapadła" w wyniku krytycznych publikacji z badań z udziałem Nima.

Chomsky znany jest również ze swoich krytycznych analiz mediów w USA oraz (czasem odbieranej jako radykalnej) krytyki polityki wewnętrznej i zagranicznej USA oraz układów społecznych we współczesnym świecie, formułowanej w niedwuznaczny i radykalny językowo sposób. Przez wielu uważany jest również za radykalnego pacyfistę.

W 1977 wspólnie z Edwardem S. Hermannem napisał artykuł, podważający doniesienia uchodźców z Kambodży o ludobójstwie prowadzonym przez Czerwonych Khmerów. Autorzy zarzucali autorom publikacji na ten temat fałszowanie zdjęć, przedstawianie komunistycznego rządu Kambodży w złym świetle, uprzedzenia oraz negowali ogromną liczbę ofiar ewakuacji Phnom Penh. Chomsky zaprzeczył, by w jego wcześniejszych publikacjach na ten temat były jakiegokolwiek nieścisłości, zaś krytyka dotyczyła wyłącznie rzekomych dezinformacji i propagandy prowadzonej przez media amerykańskie.

Protestował m.in. przeciwko wojnie w Wietnamie oraz krytykował działania podejmowane przez wojska USA po 11 września 2001 - opierając się na analizach wielu specjalistów wojska i służb specjalnych, że misje tego typu nie obniżają poziomu zagrożenia terrorystycznego, a wręcz przeciwnie. Jest też zagorzałym krytykiem polityki Izraela. Jego poglądy polityczne są określane często jako "radykalnie lewicowe". Sam Chomsky deklaruje się jako wolnościowy socjalista i sympatyk anarchosyndykalizmu. Jest uważany za rzecznika alterglobalistów.

Chomsky może być traktowany jako krytyk teorii naturalnego „wolnego” rynku. Zdaniem Chomsky’ego oficjalna doktryna wolnorynkowa istnieje tylko w akademickich teoriach i nie ma odzwierciedlenia w realiach; w rzeczywistości konkurencyjność rynku jest ograniczona przez dominację korporacji, które są organizacjami o charakterze totalitarnym.

Noam Chomsky jest bohaterem kanadyjskiego filmu dokumentalnego z 1992, w reżyserii Marka Achbara i Petera Wintonicka pt.: *"Manufacturing Consent: Noam Chomsky and The Media"* (znanym w Polsce pod tytułem: "Fabryka konsensusu-Noam Chomsky i media"). Wystąpił również w pełnometrażowym filmie dokumentalnym Roba McGanna z 2006, zatytułowanym "American Zeitgeist". Chomsky jest także głównym bohaterem francuskiego filmu pod tytułem "Czy Noam Chomsky jest wysoki czy szczęśliwy?" (2013) w reżyserii Michela Gondry’ego. W filmie "Captain Fantastic" dzień urodzin Noama Chomsky’ego był oficjalnym świętem. W powieści Jacka Dukaja "Perfekcyjna Niedoskonałość" (2004) nazwisko językoznawcy zostało użyte przez autora celem objaśnienia pojęcia związanego narracją utworu (tamże Matryca Chomsky’ego).

<https://www.youtube.com/watch?v=q41nzYj5-Jg>

"Elity ekonomiczne nie przepadają za przesadnie niezależnymi młodymi ludźmi. Uświadomiły to sobie już w latach 60. Lepiej jest mieć młodych ludzi pod kontrolą. A czy może być lepszy sposób kontroli niż kredyt, który trzeba spłacać? W interesie architektów nowego porządku było uzyskanie większego wpływu na edukację, w związku z tym zaczęły się również zmieniać struktury uniwersytetów. Zamieniają się one w korporacje." (rozmowa Jaroslava Fiali i Markéty Vinkelhoferovej, Elity władzy nie przyniosą zmiany, krytykapolityczna.pl, 23 grudnia 2012)

<https://www.youtube.com/watch?v=-lm1ZAbKhyw&feature=youtu.be>

Cytaty z wywiadu przeprowadzonego przez Jacka Żakowskiego pt. "Na lewo od ściany", polityka.pl, 6 lipca 2004:

"Jeżeli uwolni się przepływ kapitału, jeżeli zniesie się cła i opodatkowanie wymiany walutowej, to pozbawia się rządy możliwości prowadzenia polityki społecznej koniecznej dla zachowania wewnętrznej równowagi. W globalnie wolnej gospodarce rządy narodowe muszą wybierać między niszczeniem społeczeństwa albo gospodarki. Teraz to dzieje się wszędzie. Dlatego demokracja staje się coraz bardziej nieznośna i trzeba ją ograniczać. Polityka neoliberalna na dłuższą metę niszczy nie tylko gospodarkę, ale też demokrację".

"Kapitalizm już nie jest taki jak w XIX w. Wielkie megakorporacje tworzą strategiczne sojusze luźno powiązane z kilkoma krajami i podlegające publicznej kontroli tylko w niewielkim stopniu. Prywatyzacja kolejnych przedsiębiorstw i całych sfer życia jeszcze wzmacnia ich siłę."

"Podbój świata przez Zachód trwa już nieprzerwanie od XV wieku. Dzisiaj, globalizacja jest tylko inną formą tego podboju."

"Rynek to są żarty! Rynek to już przeszłość. Z tego musicie szybko zdać sobie sprawę! Od stu lat prawdziwy rynek znika. Sto lat temu brytyjskie sądy przyznały korporacjom taką podmiotowość prawną, jaką mają ludzie. Potem to poszło dalej. Dziś korporacjom wolno dużo więcej niż mnie albo panu i są dużo lepiej chronione przez prawo. A przy tym prawo wymusza na nich patologiczne działanie. Mają obowiązek maksymalizować zyski. To jest ich najważniejszy cel. Gdyby człowiek tak się zachowywał, uznalibyśmy to za patologię. Co więcej, korporacje zostały skazane na hipokryzję. Mogą robić coś dobrego dla innych tylko wtedy, kiedy to służy tworzeniu ich wizerunku. I co jeszcze gorsze, ten styl korporacyjnego, zakłamanego, skrajnie interesownego myślenia zaraża zwykłych ludzi."

"Totalitaryzm jest wrogiem ludzkości. A XX w. stworzył trzy formy totalitaryzmu. Faszyzm, bolszewizm i korporacje. Jedna z nich wciąż istnieje. Czy to jest konieczne?"

* * *

Cytaty z rozmowy przeprowadzonej przez Jaroslava Fialę i Markétę Vinkelhoferovą, pt. "Elity władzy nie przyniosą zmiany", krytykapolityczna.pl, 23 grudnia 2012

"Ludzie nienawidzą rządowej aktywności właśnie w tej [podatkowej] sferze, ale mało kiedy zastanawiają się nad tym, że rządzący politycy przede wszystkim bronią interesów najbogatszych. Naprawdę mało kto się nad tym zastanawia. W Stanach sektora publicznego nienawidzą nawet ci, którzy z niego korzystają. Twierdzą, że ich pieniądze idą przede wszystkim na nielegalnych imigrantów czy Afroamerykanów, i zwracają się przeciwko mniejszościom. Widzę dwie tego przyczyny. Po pierwsze, niezwykle silną medialną propagandę, która formuje opinię publiczną. Za mediami stoi wielki biznes, dla którego nie ma żadnej przeciwwagi. Mówi ludziom: macie problemy? OK, ale nie obwiniajcie o to banków. Ludzie zamiast tego obracają się przeciwko swoim sąsiadom, a nie przeciwko bogatym i mocnym".

"Myślę, że najważniejszym aspektem ruchu Occupy było pokazanie innych możliwości społecznej współpracy. Wspólna kuchnia, opieka nad bezdomnymi, polityczne debaty. Jeżeli coś podobnego się rozprzestrzeni, to z biegiem czasu ludzie będą mogli współdecydować o swoim losie. Zmieńmy rozumienie pojęcia przestrzeni publicznej".

*

Cytat z "Z Magazine", maj 1998:

"Najbardziej skuteczną metodą skrupowania demokracji jest transfer miejsca podejmowania decyzji ze strefy publicznej do instytucji które nie ponoszą odpowiedzialności: królów i książąt, kast religijnych, junt wojskowych, dyktatur partyjnych, albo współczesnych korporacji".

*

Cytat z "Erozja demokracji i wizje nowego świata":

"(...) nawet w najbardziej wolnych i demokratycznych krajach sprawujący władzę dokładają wszelkich starań, aby kluczowe kwestie nie dotarły do świadomości obywateli".

<https://www.youtube.com/watch?v=dk2Boojd1Dk>